

juli 2015

Handreiking *waardering van mantelzorgers*

Aandachtspunten voor lokaal beleid

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Colofon

Aan de totstandkoming van deze publicatie is de grootst mogelijke zorg besteed. vws, vng en Mezzo kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele onjuistheden, noch kunnen aan de inhoud geen rechten worden ontleed.

Opdrachtgever

vws, vng en Mezzo

Auteur

Bureau HHM

Vormgeving

KRIS KRAS

Context, content and design

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
1. Introductie	4
1.1 Achtergrond	4
1.2 Onderzoek	5
1.3 Leeswijzer	6
2. Wat is het wettelijk kader voor mantelzorgwaardering?	7
2.1 Gebruikelijke hulp	7
2.2 Definitie mantelzorg	7
2.3 Wettelijke bepalingen	7
3. Belang van en beleid voor mantelzorgwaardering	8
3.1 Waarom moeten mantelzorgers worden gewaardeerd?	8
3.2 Het ontwikkelen van beleid voor mantelzorgwaardering	8
4. Hoe brengt u de behoefte van mantelzorgers aan waardering in kaart?	9
4.1 Vraag mantelzorgers en/of zorgvragers naar hun behoeften	9
4.2 Raadpleeg deskundigen	10
5. Hoe geeft u invulling aan mantelzorgwaardering?	11
5.1 Wel of geen doelgroepbenadering	11
5.2 Wel of geen specifieke criteria	12
5.3 Een financiële blijk van waardering en/of in natura	13
5.4 Wel of geen uitbreiding ondersteuningsaanbod	14
6. Wie komen in aanmerking voor mantelzorgwaardering?	15
6.1 Wat verstaat u onder mantelzorg?	15
6.2 Welke criteria voor waardering hanteert u?	15
6.3 Wie vraagt waardering aan?	17
6.4 Wie beoordeelt de aanvragen van mantelzorgwaardering?	18
7. Aanvullende informatie	19

1. Introductie

Voor u ligt de handreiking 'Waardering van mantelzorgers'. Een handreiking met aandachtspunten voor lokaal beleid voor het waarderen van mantelzorgers. Deze notitie is bedoeld om gemeenten te inspireren en te faciliteren bij het maken van lokaal mantelzorgwaarderingsbeleid. De handreiking bevat daarnaast diverse voorbeelden van gemeenten die hier inmiddels invulling aan geven.

Deze handreiking is opgesteld in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (vws), in samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (vng) en Mezzo (de landelijke vereniging voor mantelzorgers). Bij het uitwerken van de handreiking zijn deskundigen van gemeenten, kennisinstituten en belangen- en brancheorganisaties betrokken geweest. Zij hebben tijdens een zogenaamde versnellingskamer hun visie en ideeën ingebracht voor deze handreiking¹.

De handreiking is toegespitst op u als gemeente. Gemeenten zijn niet alleen verantwoordelijk voor het ondersteunen, maar ook voor het waarderen van mantelzorgers. De handreiking borduurt voort op de beleidsbrief van de staatssecretaris over mantelzorg (2013)² en op de informatiekaart mantelzorgwaardering (2014)³. In de beleidsbrief formuleert de staatssecretaris drie speerpunten voor ondersteunen van mantelzorgers, namelijk: Versterken, Verlichten en Verbinden. Samen met het speerpunt 'Vinden', zijn deze speerpunten uitgewerkt in de handreiking 'Mantelzorgondersteuning is de basis' (2014)⁴. De informatiekaart is bedoeld om gemeenten te ondersteunen bij de vormgeving van beleid ten aanzien van mantelzorgwaardering. In deze handreiking worden de keuzes voor het vormgeven van mantelzorgwaarderingsbeleid uitgewerkt en toegelicht.

1.1 Achtergrond

Gemeenten zijn vanaf 2015 verantwoordelijk voor het waarderen van mantelzorgers. Sinds 2007 waren zij al verantwoordelijk voor het ondersteunen van mantelzorgers. De verantwoordelijkheden van de gemeenten staan beschreven in de Wmo 2015. Voor de waardering van mantelzorgers is in 2015 circa € 70 miljoen beschikbaar. Dit bedrag loopt op naar € 100 miljoen, vanaf 2016. Dit bedrag wordt toegevoegd aan het gemeentefonds. De gemeenten zijn vrij om te bepalen hoe zij dit bedrag besteden. Dit biedt hen de gelegenheid integraal beleid te ontwikkelen en aan te sluiten bij lokale behoeften en wensen van mantelzorgers en zorgvragers. De komende jaren werken gemeenten aan de transformatie van het sociaal domein. En aan een bijpassende doorontwikkeling van het beleid van mantelzorgwaardering. De speerpunten vinden, versterken, verlichten en verbinden vormen de kern bij het ontwikkelen van beleid voor mantelzorgondersteuning en waardering.

¹ Het betreft hier deskundigen van de gemeenten Amersfoort, Geldermalsen, Gorinchem, Haarlemmermeer, Hengelo, Houten, Huizen, Midden-Delfland, Rhenen, de belangen- en brancheorganisaties Alzheimer Nederland, Nationale Jeugdraad, JSO, MOVISIE, Mezzo, het Expertisecentrum Mantelzorgondersteuning, vng en vws

² Ministerie vws, Kamerbrief over mantelzorg en langdurige zorg. Versterken, verlichten en verbinden, 2013

³ Transitiebureau Wmo (vws/vng), Informatiekaart Mantelzorgwaardering, 2014

⁴ Transitiebureau Wmo (vws/vng) i.s.m. met Mezzo, Mantelzorgondersteuning is de basis, aandachtspunten voor lokaal beleid, 2014

Speerpunten

- Het **vinden** van mensen die informele zorg verlenen is een voorwaarde om te kunnen versterken, verbinden en verlichten. Het is belangrijk dat mantelzorgers in beeld zijn, zodat adequaat kan worden ingespeeld op hun behoeften. Hiervoor moet onder andere vindplaatsgericht worden gewerkt.
- **Versterken** betekent de positie verbeteren van onder meer de mantelzorger in lokaal beleid. Het is hier onontbeerlijk de mantelzorger te betrekken. Samen met de verbinding met de formele zorg is dit nodig om écht te kunnen verlichten.
- **Verbinden**: het lokale samenspel tussen zorgvrager, formele en informele zorgverleners en (zorg)organisaties. Een goede verbinding op organisatie- maar ook op individueel niveau is een voorwaarde voor het goed kunnen vinden en versterken van mantelzorgers.
- **Verlichten** betekent het op maat ondersteunen van mantelzorgers en zorgvrijwilligers. Zodat zij op eigen wijze kunnen zorgen, voldoening blijven halen uit wat zij doen en dit volhouden. Mantelzorgers en zorgvrijwilligers die balans ervaren in hun zorgtaken, kunnen bovendien hun rol in het versterken en verbinden goed spelen.⁵

⁵ Wilt u meer lezen:
<http://www.mezzo.nl/mezzomodel/toelichting.php>

1.2 Onderzoek

Uit onderzoek blijkt dat ongeveer een derde van de gemeenten beleid heeft geformuleerd voor het waarderen van mantelzorgers en hier ook uitvoering aan geeft. Ruim 40% van de gemeenten is bezig met het ontwikkelen van beleid. Andere gemeenten moeten nog beleid ontwikkelen voor mantelzorgwaardering (*Rapport Onderzoek Mantelzorgbeleid, Radar in opdracht van VNG, 2015*). Gemeenten verschillen sterk van elkaar bij het invulling geven aan het waarderen van mantelzorgers, zoals hieronder inzichtelijk is gemaakt.

Welke vormen van mantelzorgwaardering bieden gemeenten aan?	Percentage gemeenten
Mantelzorgdag	51,4%
Geldbedrag	44,0%
Verwendag/ ontspanning	36,7%
Respijtzorg	30,3%
Deskundigheidsbevordering mantelzorg	24,8%
Kortingspas	11,0%
Tegemoetkomingen (bijv. via reiskosten)	8,3%
Keuzemenu (bijv. via website)	5,5%
Anders	48,6%

Tabel 1: Aangeboden vormen van waardering (bron: Rapport Onderzoek Mantelzorgbeleid, Radar in opdracht van VNG, 2015).

1.3 Leeswijzer

In deze handreiking leest u over de aandachtspunten en keuzes met betrekking tot lokaal beleid voor het waarderen van mantelzorgers. In hoofdstuk 2 komt het juridisch kader voor mantelzorgwaardering ter sprake: welke wettelijke eisen gelden, waar moeten gemeenten rekening mee houden? Hoofdstuk 3 bespreekt het belang van mantelzorgwaardering en de rol van gemeenten. De hoofdstukken 4 tot en met 6 gaan in op keuzes die de gemeenten kunnen maken om tot een passende vormen van mantelzorgwaardering te komen. Daarbij komen de volgende vragen aan bod:

- Hoe brengt u als gemeente behoeften van mantelzorgers voor waardering in kaart?
- Hoe geeft u als gemeente invulling aan de waardering van mantelzorgers?
- Wie komen in aanmerking voor waardering van mantelzorgers?

De hoofdstukken bevatten een groot aantal praktijkvoorbeelden, bedoeld ter inspiratie.

2.

Wat is het wettelijk kader voor mantelzorgwaardering?

Dit hoofdstuk gaat in op wat de Wmo 2015 zegt over gebruikelijke hulp, mantelzorg en wettelijke bepalingen rondom mantelzorgwaardering.

2.1 Gebruikelijke hulp

Gebruikelijke hulp wordt in artikel 1.1.1 van de Wmo 2015 als volgt gedefinieerd: “hulp die naar algemeen aanvaarde opvattingen in redelijkheid mag worden verwacht van de echtgenoot, ouders, inwonende kinderen of andere huisgenoten.” Het is van belang gebruikelijke hulp te onderscheiden van mantelzorg.

2.2 Definitie mantelzorg

Artikel 1.1.1 van de Wmo 2015 geeft een definitie van mantelzorg. Het gaat om “hulp ten behoeve van zelfredzaamheid, participatie, beschermd wonen, opvang, jeugdhulp, het opvoeden en opgroeien van jeugdigen en zorg en overige diensten als bedoeld in de Zorgverzekeringswet, die rechtstreeks voortvloeit uit een tussen personen bestaande sociale relatie en die niet wordt verleend in het kader van een hulpverlenend beroep.” Als in deze handreiking de term mantelzorg wordt gebruikt, is dit mantelzorg zoals beschreven in de Wmo 2015.

2.3 Wettelijke bepalingen

Verordening

In artikel 2.1.6 van de Wmo staat dat het college in een verordening moet uitwerken “op welke wijze de gemeente zorg draagt voor een jaarlijkse blijk van waardering voor de mantelzorgers van cliënten in de gemeente.” Deze formulering biedt ruimte aan gemeenten om zelf te bepalen wie in aanmerking komt voor deze waardering en hoe deze wordt verstrekt⁶. In de Memorie van toelichting volgt de aanbeveling inwoners en in het bijzonder mantelzorgers te raadplegen over de vormgeving van deze waardering.

Woonplaatsbeginsel

Artikel 2.1.6 van de Wmo maakt met de woorden ‘van cliënten in de gemeente’ ook duidelijk dat voor de reikwijdte van de verplichting niet wordt gekeken naar woonplaats van de mantelzorger, maar dat de woonplaats van de zorgvrager bepalend is. Dit wordt ook expliciet genoemd in de Memorie van toelichting (p.42): “De gemeente waar de cliënt woont, is verantwoordelijk voor de waardering van mantelzorgers, ook als deze in een andere gemeente wonen.”

⁶ Voor meer informatie zie: Rijksoverheid, Memorie van Toelichting van Wet Maatschappelijke Ondersteuning, 2015

3.

Belang van en beleid voor mantelzorgwaardering

Het kabinet vindt de periodieke waardering van mantelzorgers van groot belang. In dit hoofdstuk leest u wat het belang en doel van mantelzorgwaardering zijn en welke rol de gemeente hierin heeft.

3.1 Waarom moeten mantelzorgers worden gewaardeerd?

Mantelzorgers zien zichzelf vaak niet als mantelzorger. Mensen zorgen als vanzelfsprekend voor hun vader, moeder, kind of vriend. Tegelijk is het zo dat het verlenen van mantelzorg voor veel mensen geen keuze is. Mantelzorg biedt voldoening, maar kan ook leiden tot overbelasting. De waarde van mantelzorg is groot. De hulp die de mantelzorgers bieden, draagt bij aan het welbevinden van en de zorg voor zorgvragers en aan het beperken van de maatschappelijke kosten voor zorg en ondersteuning⁷.

Het doel van de waardering is dat mantelzorgers erkenning krijgen voor de belangrijke rol die zij vervullen. Door het bieden van waardering bedankt u mantelzorgers voor alle inspanningen die zij leveren, zodat de mantelzorgers zich daadwerkelijk gewaardeerd voelen. En doordat u met het waarderen van mantelzorgers zicht krijgt op mantelzorgers in uw gemeente, hebt u de mogelijkheid hen tijdig te ondersteunen. Hiermee wordt overbelasting zoveel mogelijk voorkomen.

3.2 Het ontwikkelen van beleid voor mantelzorgwaardering

Als gemeente moet u beleid ontwikkelen voor het waarderen van mantelzorgers. Vervolgens legt u in een verordening vast hoe u de jaarlijkse blijk van waardering voor mantelzorgers invult. De modelverordening van de VNG noemt hiervoor twee varianten, namelijk dat de gemeenteraad de vorm van waardering expliciet vastlegt in de verordening, of dat de uitwerking van waardering wordt gedelegeerd aan het college van B&W. Veel gemeenten gebruiken 2015 om (nieuw) beleid te maken voor de waardering van mantelzorgers. De speerpunten vinden, versterken, verlichten en verbinden⁸ ondersteunen het vormgeven van de mantelzorgwaardering:

- Vinden: de mogelijkheid om voor waardering in aanmerking te komen nodigt mantelzorgers uit zich als zodanig te melden bij de gemeente.
- Versterken: door mantelzorgers en/of zorgvragers te betrekken bij de ontwikkeling van beleid op het gebied van waardering wordt de positie van mantelzorgers versterkt en krijgen zij meer eigen regie.
- Verlichten: het ontwikkelen van vormen van waardering die passen bij de behoeften van mantelzorgers levert een bijdrage aan het ontlasten van mantelzorgers.
- Verbinden: door lokaal samen te werken met een brede reeks organisaties wordt de verbinding tussen de formele en informele zorg en ondersteuning versterkt. Dit draagt bij aan het vinden van mantelzorgers.

⁷ Wilt u meer lezen over de waarde van mantelzorg, lees dan bijvoorbeeld: Mantelzorgers en vrijwilligers in beeld (Movisie 2013), Bijzondere mantelzorg. Ervaringen van mantelzorgers van mensen met een verstandelijke beperking of psychiatrische problematiek (SCP, 2013), Vrouwen, mannen en mantelzorg (SCP, 2013), of kijk op www.mezzo.nl

⁸ Op diverse punten in deze handreiking gaan we verder in op deze punten

4.

Hoe brengt u de behoefte van mantelzorgers aan waardering in kaart?

Het passend waarderen van mantelzorgers begint met inzicht in hun wensen in waardering. Uit onderzoek onder gemeenten die al invulling hebben gegeven aan mantelzorgwaardering blijkt dat ruim 87% van de gemeenten mantelzorgers betreft bij het vormgeven van waardering. Minder dan 13% van de gemeenten heeft geen mantelzorgers betrokken (*Rapport Onderzoek Mantelzorgbeleid, Radar in opdracht van VNG, 2015*). Dit hoofdstuk bespreekt hoe u als gemeente zicht kan krijgen op wanneer mantelzorgers zich erkend voelen in hun taken.

4.1 Vraag mantelzorgers en/of zorgvragers naar hun behoeften

Er bestaat diversiteit in behoeften aan waardering tussen groepen mantelzorgers. Oudere mantelzorgers verschillen bijvoorbeeld in hun behoeften van jonge mantelzorgers. Dit betekent dat u als gemeente niet alleen moet nadenken over hoe u aansluit bij de behoefte van mantelzorgers in het algemeen, maar ook over in hoeverre u aan wilt sluiten bij deze verscheidenheid. Mogelijk is er een groep mantelzorgers aan wie u extra aandacht wil besteden, zoals schoolgaande mantelzorgers? Of misschien kent uw gemeente een relatief groot aantal ouderen en wilt u extra aandacht geven aan de partners of kinderen die mantelzorg verlenen. Lees meer over de verschillende groepen in hoofdstuk 5.

Tips

- Organiseer een bijeenkomst en/of houd een enquête om behoeften van mantelzorgers in kaart brengen. Hierbij vraagt u een grote groep mantelzorgers (tegelijktijd) aan te geven wat hun wensen aan waardering zijn. Kijk voor tips voor het bereiken van mantelzorgers in Mantelzorg is de basis⁹ en het Mezzo Model¹⁰.
- Nodig de door u gekozen specifieke groepen mantelzorgers uit.
- Maak gebruik van de bestaande onderzoeken in het sociaal domein, zoals het jaarlijkse Wmo-cliënt-tevredenheidsonderzoek, om de vinger aan de pols te houden.
- Zorg ervoor dat (ex)mantelzorgers in de Wmo-raad zitting hebben en betrek de Wmo-raad bij het ontwikkelen van mantelzorgwaarderingsbeleid. Bijvoorbeeld door middel van een werkgroep die zich bezighoudt met het opstellen van beleid en bevraag deze groep, maak gebruik van hun expertise.

⁹ Wilt u meer lezen over het bereiken van mantelzorgers, lees de notitie van VWS, VNG en Mezzo, Mantelzorg is de basis: aandachtspunten voor lokaal beleid, 2014

¹⁰ Wilt u meer lezen over het Mezzo model: <http://www.mezzo.nl/mezzomodel/>

Lokale behoeften

In de versnellingskamer zijn onder andere de volgende voorbeelden genoemd:

De gemeente Amersfoort

Amersfoort heeft een bijeenkomst met mantelzorgers georganiseerd. Hiervoor zijn mantelzorgers aangeschreven vanuit het Steunpunt en Netwerk mantelzorg in Amersfoort. Er is ook aandacht gevraagd via lokale media en een invulformulier op de website gezet waar naar behoeften van mantelzorgers is gevraagd. Uiteindelijk is gebleken dat mantelzorgers behoefte hebben aan een geldbedrag.

De gemeente Delft

Uit contact met mantelzorgers in de gemeente Delft¹¹ is gebleken dat mantelzorgers voorkeur hebben voor niet-financiële blijken van waardering (denk hierbij aan lotgenotencontact, mogelijkheden voor deskundigheidsbevordering en beschikbare vormen van ondersteuning, zoals logeeropvang of respijtzorg). Bij de ontwikkeling van beleid voor mantelzorgwaardering heeft de gemeente Delft zich verder gebaseerd op het onderzoek *'De ondersteuning van Wmo-aanvragers en hun mantelzorgers in 2012'* uitgevoerd door de gemeente Den Haag¹².

¹¹ Wilt u meer lezen over het bereiken van mantelzorgers, lees de notitie van VWS, VNG en Mezzo, Mantelzorg is de basis: aandachtspunten voor lokaal beleid, 2014

¹² Wilt u meer lezen over het Mezzo model: <http://www.mezzo.nl/mezzomodel/>

4.2 Raadpleeg deskundigen

Binnen de gemeente werken mensen die aanvullend zicht kunnen bieden op de behoeften van mantelzorgers voor waardering. Denk hierbij aan de medewerkers van Zorgloketten of Sociale Wijkteams. Door de gesprekken die zij voeren met zorgvragers, wordt in beeld gebracht wat de hulpvragen en mogelijkheden van het netwerk zijn. Dit geeft zicht op wie mantelzorg verleent en wat hun mogelijke ondersteuningsbehoeften zijn. Een enquête onder deze groep kan extra zicht geven op wat speelt bij mantelzorgers.

Er zijn verder verschillende organisaties die beschikken over specifieke expertise op het gebied van mantelzorgondersteuning. Zij kunnen helpen een beeld te schetsen van de behoeften aan mantelzorgwaardering. Dit zijn lokale en regionale organisaties, zoals het Steunpunt Mantelzorg, een Regionale Stichting Informele Zorg, maar ook de landelijke kennisinstituten, zoals het Expertisecentrum Mantelzorg (Vilans en Movisie) en Mezzo.

Tips

- Blijf de ontwikkelingen op het gebied van mantelzorgwaardering, waarover externe partijen als Mezzo, Expertisecentrum Mantelzorg en lokale steunpunten informatie publiceren, volgen. Schrijft u zich als gemeente in voor nieuwsbrieven bij deze externe partijen.
- Sluit aan bij activiteiten voor mantelzorgers van externe partijen en breng tijdens deze activiteiten behoeften aan mantelzorgwaardering in kaart.
- Werk samen met externe partijen om mantelzorgers te bereiken en zicht te krijgen op de wensen van mantelzorgers.

5.

Hoe geeft u invulling aan mantelzorgwaardering?

Dit hoofdstuk bespreekt de keuzes voor de invulling van mantelzorgwaardering. Deze denklijnen zijn door gemeenten, kennisinstituten en belangen- en brancheorganisaties aangedragen tijdens de versnellingskamer. Het betreft:

- Wel of geen onderscheid maken tussen doelgroepen;
- Wel of geen specifieke criteria hanteren;
- Een financiële blijk van waardering en/of in natura;
- Wel of geen waardering in de vorm van ondersteuning.

5.1 Wel of geen doelgroepbenadering

Bepaal of u elke mantelzorger in uw gemeente dezelfde vorm van waardering wilt geven, of dat u een doelgroepbenadering kiest. Zorgvragers verschillen van elkaar in wat zij nodig hebben. Dit geldt ook voor mantelzorgers. Bij een doelgroepbenadering kunt u uitgaan van typen zorgvragers of typen mantelzorgers.

Types zorgvragers

Mantelzorgers van mensen met dementie, chronische aandoeningen, lichamelijke of geestelijke beperkingen, et cetera hebben verschillende behoeften. Door hierop in te spelen bij het bepalen van de waarderingsvorm laat u zien waarin u hun hulp waardeert. U kunt er als gemeente voor kiezen extra aandacht te geven aan bijvoorbeeld de meest kwetsbare groepen. Pas op voor de ongewenste suggestie van normering: de zorg die de ene mantelzorger biedt is niet meer of minder van waarde dan de inzet van andere mantelzorgers.

Types mantelzorgers

U kunt ook inspelen op kenmerken van mantelzorgers. Bijvoorbeeld: jonge mantelzorgers verschillen van oudere mantelzorgers in hun behoeften aan waardering, omdat zij in een andere levensfase zitten. Ook autochtone en allochtone mantelzorgers kunnen verschillen in hun behoeften aan waardering. Werkende en niet-werkende mantelzorgers verschillen in waar zij tegenaan lopen en (daarmee) in hun behoefte aan waardering.

¹³ Wilt u meer lezen:
<http://www.roermond.nl/Om>

Gemeente Roermond

De gemeente Roermond maakt een onderscheid tussen jonge en volwassen mantelzorgers.

De waardering ziet er als volgt uit:

- Vier nationale bioscoopbonnen ter waarde van € 10,- per stuk voor jonge(re) mantelzorgers in de leeftijd van 12 tot en met 20 jaar.
- Een éénmalige geldelijke waardering ter waarde van € 175,- voor volwassen mantelzorgers (vanaf 21 jaar)¹³.

Geen doelgroepbenadering

Wel doelgroepbenadering

Gemeente Arnhem

De gemeente Arnhem heeft de waardering van mantelzorgers samen met lokale bedrijven vormgegeven. De gemeente Arnhem stelt een Mantelzorgcard ter beschikking. De kaart is een betaalmiddel ter waarde van € 150,-. Met deze kaart kan een mantelzorger kiezen uit producten en diensten bij lokale ondernemers. De reden om de waardering in natura uit te keren is dat de gemeente door samenwerking met ondernemers mantelzorgers meer kan bieden voor het beschikbare geld. Het aanbod waar mantelzorgers gebruik van kunnen maken is divers.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen vier categorieën:

- kunst & cultuur;
- horeca & recreatie;
- gemaksdiensten;
- overige diensten.

Zo kunnen mantelzorgers gaan dineren bij verschillende restaurants. Bij een besteding van € 50,- geven de restaurants een fles wijn van €18,50 cadeau¹⁴.

¹⁴ Wilt u meer lezen:
http://www.arnhem.nl/Digitaal_Loket

Geen keuze

Wel keuze

Tip

- Als u meerdere doelgroepen of alle mantelzorgers wilt bedienen, kunt u mantelzorgers ook zelf laten kiezen uit activiteiten, producten en/of diensten.

5.2 Wel of geen specifieke criteria

Voor burgers in uw gemeente moet duidelijk zijn wie wel en wie niet voor mantelzorgwaardering in aanmerking komt. U verschaft deze duidelijkheid door het opstellen van criteria. U kunt kiezen voor specifieke en minder-specifieke criteria. Als u uitgaat van de definitie voor mantelzorg zoals die binnen de Wmo 2015 wordt gehanteerd, dan kunt u met een aantal simpele vragen nagaan of een mantelzorger in aanmerking komt voor waardering. Mogelijke vragen zijn: Wat is uw relatie met degene voor wie u zorgt? Verleent u deze zorg vanuit een hulpverlenend beroep? Op welke manier zorgt u voor uw...?

Kiest u voor specifieke criteria, dan leidt dit tot een aanscherping van de groep inwoners die een vorm van waardering krijgt. U moet dan toetsen in hoeverre een burger aan de criteria voldoet. Dit leidt mogelijk tot een toename van administratieve lasten. Ook mantelzorgers kunnen meer regeldruk ervaren als zij moeten 'bewijzen' dat ze mantelzorger zijn. In hoofdstuk 6 wordt hier verder op in gegaan.

¹⁵ Wilt u meer lezen:
<http://www.gemeentebeek.nl/leven-wonen>

Gemeente Beek

De mantelzorgwaardering in de gemeente Beek wordt alleen verleend als is voldaan aan de volgende criteria:

- De zorgvrager heeft maatwerkvoorziening nodig gericht op zelfredzaamheid of participatie.
- De inzet van een maatwerkvoorziening is nodig voor een periode langer dan 12 maanden.
- Er is sprake van mantelzorg: die de benodigde inzet van een maatwerkvoorziening vermindert of die de inzet van een dergelijke maatwerkvoorziening voorkomt en die langer duurt dan 12 maanden¹⁵.

Geen specifieke criteria

Wel specifieke criteria

Tips

- Beperk het aantal criteria, om een zo groot mogelijke groep mantelzorgers te kunnen bereiken en waarderen.
- Let op dat vragen over het aantonen van de aard van de mantelzorg en het aantal uren mantelzorg redelijk zijn. Voorkom protocollering.
- Zorg voor een goede communicatie en informatievoorziening richting mantelzorgers, zodat zij weten of ze in aanmerking kunnen komen voor mantelzorgwaardering en waar zij terecht kunnen voor meer informatie. Kijk voor tips over de succesvolle bejegening van mantelzorgers in *Mantelzorg is de basis* en het *Mezzo Model*.

5.3 Een financiële blijk van waardering en/of in natura

Voor het waarderen van mantelzorgers bestaan verschillende vormen. Een onderscheid is waardering in de vorm van een financiële tegemoetkoming of in natura. De gemeente kan een geldbedrag geven aan mantelzorgers als vergoeding voor de onkosten die zij maken, bijvoorbeeld reiskosten. In de praktijk varieert de financiële tegemoetkoming van 50 tot 200 euro. Bij waardering in de vorm van natura kunt u denken aan:

- vormen van verwennen en ontspannen;
- vormen van ondersteuning en respijtzorg;
- vormen van deskundigheidsbevordering;
- vormen van tegemoetkomingen en kortingen.

Gemeente Lelystad

De gemeente Lelystad werkte samen met mantelzorgers, de Wmo-cliëntenraad en het Steunpunt Mantelzorg aan de waardering van mantelzorgers. Uit het onderzoek blijkt dat mantelzorgers binnen de gemeente graag waardering in de vorm van een geldbedrag of in natura krijgen.

De gemeente Lelystad laat mantelzorgers kiezen tussen: een Lelypas waarop een bedrag van maximaal € 200,- is gestort, of een financiële vergoeding van maximaal € 180,-. Het bedrag van de Lelypas is € 20,- hoger, omdat de gemeente Lelystad bestedingen ten goede wil laten komen aan lokale ondernemers. De Lelypas is een combinatie van een cadeau- en loyaltykaart. Iedereen spaart punten die vervolgens waarde verhogend werken. Bij de aankoop van een product wordt elke euro omgezet in 1 spaarpunt ter waarde van 1 cent¹⁶.

In natura

Financieel

¹⁶ Wilt u meer lezen: www.lelypas.nl/,
www.welzijnlelystad.nl/

Tip

- Stimuleer en enthousiasmeer lokale ondernemers om mee te werken aan het vormgeven van mantelzorgwaardering en het aanbod hierop af te stemmen. Bekijk welk bestaand lokaal (cultureel, sociaal, ander) aanbod zou kunnen passen als vorm van waardering.

5.4 Wel of geen uitbreiding ondersteuningsaanbod

U kunt waardering uitdrukken in de vorm van ondersteuning. Hiermee zorgt u voor verlichting van mantelzorgertaken. Het moet gaan om additionele ondersteuning waarvoor u de waardering inzet. Denk aan het aanbieden van vormen van respijtzorg of een parkeerkaart. U heeft de wettelijke taak om mantelzorgers te ondersteunen. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat waardering zich onderscheidt van ondersteuning en komt boven op ondersteuningsvormen. Dit geldt ook als de blijk van waardering wordt vormgegeven in een ondersteuningsvorm.

Gemeente Delft

De gemeente Delft heeft een pakket ontwikkeld met zeven blijken van waardering, waar een mantelzorger uit kan kiezen. Dit is zowel gericht op waardering als op ondersteuning:

- tijdelijk extra hulp voor het eigen huishouden, voor € 7,50 per uur.
- een Wmo-pas, met specifieke Wmo-diensten en Wmo-producten voor mantelzorgers.
- met voorrang verhuizen, voor mantelzorgers en degene(n) voor wie zij zorgen.
- ondersteuning en deskundigheidsbevordering voor mantelzorgers en het bieden van de mogelijkheid voor respijtzorg.
- ondersteuning, begeleiding en activiteiten voor degene die zorg nodig heeft én voor de mantelzorger.
- deelname aan de Dag van de Mantelzorg.

Wel ondersteuningsaanbod

Geen ondersteuningsaanbod

Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam zet het extra budget in op ondersteuning van mantelzorgers. Met respijtvorzieningen, zoals de inzet van vrijwilligers, dagbesteding en logeerhuizen, wil de gemeente mantelzorgers ontlasten. Ook lotgenotencontact, voorlichtingen en trainingen moeten helpen¹⁷. Ieder jaar vindt de landelijke Dag van de Mantelzorg plaats. De gemeente Amsterdam organiseert dan ook allerlei activiteiten in de stad om mantelzorgers te bedanken voor hun inzet.

Wel ondersteuningsaanbod

Geen ondersteuningsaanbod

¹⁷ Wilt u meer lezen ondersteuningsmogelijkheden in de vorm van respijtzorg, lees dan de handreiking van het Expertisecentrum Mantelzorg Aan de slag met respijtzorg, 2015

Tips

- Stel een budget beschikbaar ter bevordering van innovatieve activiteiten van lokale en regionale partijen die bijdragen aan het ondersteunen van (specifieke groepen) mantelzorgers. Een gemeentelijk innovatiefonds stimuleert deze initiatieven en geeft ruimte om met activiteiten te experimenteren.
- Maak gebruik van de regeling Huishoudelijke Hulp Toeslag en breid deze uit met huishoudelijke hulp voor mantelzorgers. Wanneer iemand zorgt voor een naaste en daar ook het huishouden doet. Of wanneer de mantelzorger niet meer aan de eigen huishoudelijke taken toekomt, omdat het verlenen van mantelzorg (te) veel tijd kost.
- Overweeg combinatieopties om ervoor te zorgen dat er ook daadwerkelijk gebruik van gemaakt kan worden. Zorg, wanneer een (jonge) mantelzorger bijvoorbeeld als waardering een avondje naar de bios mag, dat er ook respijtzorg aangeboden wordt.

6.

Wie komen in aanmerking voor mantelzorgwaardering?

Als gemeente moet u bepalen welke mantelzorgers in aanmerking komen voor gemeentelijke waardering. Ofwel: welke criteria gaat u hanteren? Hiervoor moet een viertal vragen worden beantwoord:

1. Wat verstaat u onder mantelzorg?
2. Welke criteria voor waardering hanteert u?
3. Wie vraagt waardering aan?
4. Wie beoordeelt de aanvragen van mantelzorgwaardering?

6.1 Wat verstaat u onder mantelzorg?

¹⁸ Artikel 1.1.1 van de Wmo 2015

In de Wmo 2015¹⁸ staat de definitie van het begrip mantelzorg. Het is aan u als gemeente om te bepalen welke criteria u opstelt voor mantelzorgers die in aanmerking komen voor waardering, met inachtneming van de wettelijke definitie. Deze criteria zijn een afgeleide van de definitie van mantelzorg die u hanteert.

Tip

- Gebruik aanvullende definities van mantelzorg, bijvoorbeeld van het Sociaal en Cultureel Planbureau of Mezzo, om te bepalen wie in aanmerking komt voor waardering¹⁹.

¹⁹ Wilt u meer lezen over de mantelzorgwaardering en definities van mantelzorg, lees dan de handreiking van Stimulansz Handreiking Mantelzorgwaardering, (2014)

6.2 Welke criteria voor waardering hanteert u?

Door een 'toets' uit te (laten) voeren, bepaalt u of iemand mantelzorger is. Dit kan door 'zachte criteria' te gebruiken, bijvoorbeeld door een paar vragen die een toegangsmedewerker aan een zorgvrager en/ mantelzorger stelt tijdens een keukentafelgesprek. Of door externe deskundigheid te raadplegen, bijvoorbeeld een wijkverpleegkundige, die kan inschatten of iemand mantelzorger is. Als u 'harde criteria' gebruikt om na te gaan of iemand een mantelzorger is, stelt u duidelijke grenzen aan wie in aanmerking komt voor waardering. Denk hierbij aan een bepaalde omvang mantelzorg (bijvoorbeeld 5, 8 of 10 uur) gedurende een bepaalde periode (bijvoorbeeld 3, 6 of 12 maanden). Het gevolg hiervan kan zijn dat u geen recht kunt doen aan specifieke situaties, waarbij een burger wel mantelzorg verleent, maar niet in aanmerking komt voor waardering. Naarmate de waardering aantrekkelijk is, kunt u wel het gebruik ervan beperken door middel van 'harde' criteria. Bij het hanteren van deze criteria moet u een balans vinden tussen toegankelijkheid en het voorkomen van fraude.

Als gemeente kunt u ook het aantal mantelzorgers dat per zorgvrager voor mantelzorgwaardering in aanmerking komt maximeren, bijvoorbeeld één mantelzorger per zorgvrager. Als u meerdere mantelzorgers per zorgvrager wilt kunnen waarderen, dan is dit van invloed op het bedrag dat per mantelzorger voor waardering beschikbaar is.

Criteria

Gemeente Bronckhorst

De gemeente Bronckhorst voerde bij het opstellen van beleid voor waardering van mantelzorgers gesprekken met diverse organisaties met expertise op het gebied van behoeften van mantelzorgers. Ook sprak de gemeente tijdens inwonersbijeenkomsten in 2014 uitvoerig met mantelzorgers, evenals met de Participatieraad waarin meerdere mantelzorgers zijn vertegenwoordigd.

De vorm van waardering

De gemeente Bronckhorst stelde de volgende regeling op voor mantelzorgwaardering: mantelzorgers kunnen in 2015 in aanmerking komen voor een geldbedrag van € 100,- en een verwendag.

De gemeente Bronckhorst definieert mantelzorg als langdurige zorg die onbetaald en niet in het kader van een hulpverlenend beroep wordt geboden aan een hulpbehoevende door personen uit diens directe omgeving, waarbij zorgverlening rechtstreeks voortvloeit uit de sociale relatie en de gebruikelijke zorg van huisgenoten voor elkaar overstijgt. Criteria waaraan een mantelzorger moet voldoen om de waardering te krijgen zijn:

- De mantelzorger levert zorg langer dan drie maanden en meer dan 8 uur per week.
- De mantelzorger levert deze zorg onbetaald. Verzorgingsuren die bijvoorbeeld uit een Pgb worden betaald vallen niet onder mantelzorg²⁰.

Gemeente Ede

De gemeente Ede geeft in 2015 aan mantelzorgers een geldbedrag. Het bedrag ligt tussen de €75 en €100 afhankelijk van het aantal aanvragen dat binnenkomen en het beschikbare budget. De gemeente Ede heeft besloten dat een zorgvrager voor maximaal twee mantelzorgers een mantelzorgwaardering kan aanvragen²¹.

²⁰ Wilt u meer lezen:
<http://www.bronckhorst.nl/infobalie/>

²¹ Wilt u meer lezen:
<https://www.ede.nl/hc/digitaal-loket/product/mantelzorgwaardering/>

Tips

- Hoe zachter de criteria zijn die u gebruikt, hoe meer recht u kunt doen aan individuele situaties. Het is van belang dat u zorgt voor een capabele gespreksvoerder met voldoende kennis van mantelzorg. U moet afspraken maken over hoe een dergelijk gesprek wordt gevoerd en welke vaardigheden hiervoor nodig zijn.
- Het gebruiken van harde criteria betekent controle aan de voorkant. Dit vraagt wellicht een uitgebreidere en daarmee duurdere administratieve organisatie.
- Het gebruiken van harde criteria maakt voor iedereen helder wie wel of niet in aanmerking komt voor waardering.
- Houdt bij het werken met doelgroep benadering rekening met extra uitvoeringslasten. Er moet bepaald worden wie wel en wie niet in aanmerking komt.
- De criteria die u als gemeente formuleert voor een mantelzorgwaardering kunnen afwijken van de criteria voor andere regelingen voor mantelzorgers. Er kunnen andere definities van mantelzorg ontstaan. Zorg dat er duidelijkheid is over een mogelijk onderscheid.

6.3 Wie vraagt waardering aan?

U kunt ervoor kiezen om de aanvraag voor een vorm van mantelzorgwaardering te laten indienen door de zorgvrager, de mantelzorger of beide.

Zorgvrager

Als gemeente komt u in contact met inwoners die een maatwerkvoorziening voor de Wmo en/of de Jeugdwet aanvragen. In de relatie die u opbouwt met de zorgvragers die maatwerkvoorziening aanvragen en/of krijgen kunt u hen wijzen op mogelijkheden voor waardering van mantelzorgers, bijvoorbeeld tijdens de keukentafelgesprekken, of door middel van een brief. In het geval van inwoners die geen gebruik maken van maatwerkvoorzieningen is het belangrijk gebruik te maken van andere communicatiekanalen, zoals folders verspreiden op vindplaatsen van zorgvragers. Denk hierbij aan huisartsen, maatschappelijk werkers, maar ook aan ziekenhuizen en verzorgings- en verpleeghuizen.

Gemeente Heerlen

De gemeente Heerlen verstrekt een geldbedrag van €200 aan mantelzorgers waarbij sprake is van permanente en zeer intensieve mantelzorg. Zorgvragers in de gemeente Heerlen kunnen dan ook verzoeken om een blijk van waardering te verstrekken aan hun mantelzorger(s). Het geldbedrag kan de zorgvrager verdelen over zijn of haar mantelzorger(s).

Er dient een aanvraag ingediend te worden bij de gemeente waarin de zorgvrager woont. Deze waardering voor 2015 wordt eenmaal toegekend en moet aan een aantal criteria voldoen. Zo dient er sprake te zijn van het verlenen van minimaal 1 uur persoonlijke verzorging per dag en vier maal per week, minimaal 1 uur begeleiding. Dit allemaal gedurende 40 weken in 2015²².

²² Wilt u meer lezen:
<http://www.heerlen.nl/Pub/Home/Home-Nieuwsberichten/Nieuwsberichten-decentralisaties/Aanvragen-waardering-mantelzorg.html>

Mantelzorger

De aanvraag voor waardering kan door mantelzorgers zelf worden ingediend. Veel inwoners zijn zich niet bewust van het feit dat ze mantelzorger zijn. Dit betekent dat u moet aansluiten bij vindplaatsen van mantelzorgers. Zo is een jongere te vinden op school, bij een sportvereniging, et cetera. Een oudere is te vinden bij meer specifieke verenigingen als een leesclub of een ouderenbond. Werkende mantelzorgers zijn te vinden bij werkgevers of bijvoorbeeld de naschoolse opvang. Sommige gemeenten stellen als eis dat mantelzorgers zich registreren, bijvoorbeeld bij de gemeente zelf, bij een Steunpunt Mantelzorg of bij Mezzo, om voor waardering in aanmerking te komen. Het feit dat mantelzorgers zich moeten melden werpt een zekere drempel op, zodat misbruik van een gemeentelijke regeling voor waardering minder waarschijnlijk is. Daar tegenover staat dat deze drempel ervoor zorgt dat de gemeente wellicht niet alle mantelzorgers in beeld krijgt.

Tips

- Pas niet alleen de vorm van de waardering aan op verschillen in behoeften tussen typen mantelzorgers, maar maak ook gebruik in diversiteit in vindplaatsen om verschillende groepen mantelzorgers te vinden.
- Zorg ervoor dat zoveel mogelijk mantelzorgers zich melden om zicht te krijgen op de omvang van mantelzorgers.
- Koppel waardering van mantelzorgers aan degenen die zich hebben gemeld en/of hebben geregistreerd.
- Benader mantelzorgers actief om zich te melden via bijvoorbeeld gemeentelijke website, lokale kranten, billboards, social media of via aanbieders van zorg en ondersteuning.

6.4 Wie beoordeelt de aanvragen van mantelzorgwaardering?

De gemeente heeft een belangrijke uitvoerende rol in de Wmo, onder meer door het bemensen van de toegang (Zorg- en Wmo-loketten, of Sociale Wijkteams). De toegangsmedewerkers spelen een belangrijke rol in het vinden van mantelzorgers. Het kan zijn dat in de gemeentelijke toegang wordt bepaald wie er voor mantelzorgwaardering in aanmerking komt. De gemeente beoordeelt zelf de aanvragen.

De gemeente kan er ook voor kiezen om de beoordeling uit te besteden aan derden, bijvoorbeeld door een Steunpunt Mantelzorg. Als gemeente kiest u in dat geval voor een rol als opdrachtgever op het gebied van mantelzorgwaardering. Dit betekent dat u er voor moet zorgen dat betrokken actoren op de juiste wijze bepalen wie voor een vorm van mantelzorgwaardering in aanmerking komen. Dit vraagt om goede contracten of subsidiebeschikkingen, maar ook om adequaat contractmanagement en relatiebeheer. Daarnaast vraagt het om duidelijke afspraken over het omgaan met incidenten, conflicten en bezwaar- en beroepszaken.

Zelf beoordelen of uitbesteden

Zelf beoordelen: In de gemeente Kaag en Braassem kan de mantelzorgwaardering aangevraagd worden bij het Wmo Loket. Dit kan telefonisch of door een bezoek aan het Wmo Loket in het gemeentehuis. Het Wmo Loket onderzoekt of de mantelzorger in aanmerking komt voor de mantelzorgwaardering²³. De zorgvrager kan één keer per jaar een bedrag van € 100 aanvragen bij de gemeente of bij het Kernteam Kaag en Braassem. De zorgvrager bepaalt zelf hoe hij of zij de waardering aan de mantelzorger geeft: het geldbedrag geven, een avondje uit aanbieden of meerdere keren per jaar een bloemetje kopen.

Uitbesteden: De gemeente Aalten heeft 'vrt-hulp bij mantelzorg' benaderd voor de uitvoering van de mantelzorgwaardering. Zij hebben de kennis en ervaring in huis om te kunnen toetsen of mensen in aanmerking komen voor de mantelzorgwaardering²⁴. De zorgvrager kan zijn of haar mantelzorger zelf aanmelden voor de 'mantelzorgwaardering'. De betreffende mantelzorger ontvangt dan een waardebon van € 50,- en komt in aanmerking voor deelname aan een verwendag. Per zorgvrager kan één mantelzorger worden aangemeld.

²³ Wilt u meer lezen:
http://www.kaagenbraassem.nl/internet/digitaal-loket_42735/klantvraag/wonen-met-een-handicap_555.html

²⁴ Wilt u meer lezen:
http://www.aaltensnieuws.nl/lokaal/mantelzorgwaardering_3726965.html#.VZU3Q_ntmko

Tip

- Betrek Steunpunt Mantelzorg bij het beoordelen van aanvragen, omdat zij kennis en ervaring hebben omtrent mantelzorgers.
- Maak goede afspraken bij uitbesteden van de beoordeling aan andere partijen. Bijvoorbeeld: wie is aansprakelijk als een waardering is toegekend, terwijl de mantelzorger niet voldeed aan de criteria.

7.

Aanvullende informatie

- Transitiebureau Wmo (2014) *Informatiekaart mantelzorgwaardering*:
<http://www.invoeringwmo.nl/sites/default/files/Informatiekaart%20mantelzorgwaardering.pdf>
- Stimulansz (2014) *Handreiking mantelzorgwaardering*:
<http://www.stimulansz.nl/documenten-1/nb-welzijn/handreiking/view>
- Mezzo (2015) *Mantelzorg en diversiteit*: <https://www.mezzo.nl/uploads/download/5475ba86oebob.pdf>
- Expertisecentrum Mantelzorg (2015) *Aan de slag met respijtzorg*:
http://www.expertisecentrummantelzorg.nl/Site_EM/docs/pdf/Handreiking-Respijtzorg-voor-gemeenten-concept-juni-2015.pdf
- www.mezzo.nl
- www.expertisecentrummantelzorg.nl
- <https://www.vng.nl/onderwerpenindex/maatschappelijke-ondersteuning/wmo-2015/onderwerpenindex/maatschappelijke-ondersteuning/wmo-2015/mantelzorg-de-wmo-2015>
- <http://praktijkvoorbeelden.vng.nl/databank/gezondheid-en-welzijn/vrijwilligers-en-mantelzorgers.aspx>